บทความวิจัย

การถอดบทเรียนโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

Lessons Learned of Integrated Sub-district Economic and Social Upgrading Project: University to Tambon (U2T), Khorum Sub-district, Phichai District, Uttaradit Province

ระวีวรรณ พิไลยเกียรติ (Raweewan Pilaikiat)*
พัชราวรรณ เครื่องแก้ว (Phatcharawan Kruangkaew)**
ณัฐนิช ขันหลวง (Nattanich Khanluang)**
สุกฤตา ว่องวิกย์การ (Sugritta Wongwiggan)**

Received: August 24, 2023
Revised: September 11, 2023
Accepted: September 19, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการทำงาน ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และผลต่อชุมชนที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มคณะทำงานในโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล และ 2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการฯ จำนวน 15 คน รวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบประเด็นหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ 1) จุดเด่นของกระบวนการทำงาน ได้แก่ มีระบบและกลไกการคัดเลือกผู้รับผิดชอบโครงการ มีกระบวนการคัดสรรคณะทำงานที่ชัดเจน มีการเสริมศักยภาพให้คณะทำงานทุกคน มีการทำงานเป็นทีม มีการใช้ทุนทางสังคมในชุมชน และผลสำเร็จของโครงการสามารถต่อยอดสู่ความยั่งยืน 2) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ความชัดเจน โปร่งใสและตรงไปตรงมาของการดำเนินงาน ความภาคภูมิใจของคณะทำงาน และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน 3) ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ความไม่เชื่อใจของคนในชุมชน และการบริหารงบประมาณไม่เป็นไปตามแผน และ 4) ผลของการดำเนินโครงการต่อชุมชน ได้แก่ ประชาชนรู้สึกรักและอยากพัฒนาชุมชนมากขึ้น ประชาชนมีความรู้ในการสร้างผลิตภัณฑ์มากขึ้น ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีมาตรฐานมากขึ้น พื้นที่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันมากขึ้น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการยกระดับการทำงานมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ ข้อมูลที่ได้จากการถอดบทเรียนในครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินโครงการที่มุ่งเน้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบของโครงการและเป็นผู้ดำเนินโครงการเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคม การบูรณาการการทำงานรายตำบล

Abstract

This study is descriptive qualitative research aimed to lesson learn from the work process, the successes factors, the project obstacles, and the effects of project on the community which resulting from the implementation of the Integrated Sub-district Economic and Social Upgrading Project: University to Tambon, Khorum Sub-district, Phichai District, Uttaradit Province. Data were collected from 2 groups of informants: 1) a group of working groups on the Integrated Sub-district Economic and Social Upgrading Project: University to Tambon, and 2) a group of project stakeholders. The data collections were employed with 15 informants through focus group discussion and analyzed the data by using content analysis.

The lesson learned of the project can be summarized into four main themes. First, the prominent of the working process which consists of clearly selection project manager and working groups, empowerment of working groups, teamwork, using social capital, and the success of the project can be extended to sustainability. Second, the key success factors include clarity and honesty of operations, the pride of the working group, and the involvement of the community. Third, the project obstacles such as distrusting of some people in the community and budget management did not follow the planning. Fourth, the effects of project on the community include feeling engagement of the community, the creating for conducting the products, community products more standardized, more integrated and collaborative of the community, and upgraded the working of local government organizations.

Suggestions: the information gained from the lesson learned can be used as a guideline for implementing projects that focus on improving the quality of life of the people in the community by allowing the community to participate in the design of the project and be the project operator in order to increase the potential of the community sustainably.

Keywords: Lesson learned, Economic and social upgrading projects, Integration of Sub-districts working

---

* Corresponding author: Raweewan Pilaikiat; E-mail: weewan15@yahoo.co.th

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Assistant Professor, Faculty of Nursing, Naresuan University)

**อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Lecturer, Faculty of Nursing, Naresuan University)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า-2019 (COVID-2019) ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจตามมามากมาย ทั้งการว่างงานของประชาชนที่เกิดจากการปิดกิจการของภาคเอกชนอย่างถาวร และไม่มีการจ้างงานสำหรับบัณฑิตที่จบใหม่ ผลกระทบดังกล่าวทำให้ประชาชนและบัณฑิตจบใหม่จำนวนมากต้องย้ายกลับไปอยู่ในถิ่นฐานเดิมของตัวเองเพื่อประคองชีวิตของตนเองให้อยู่รอดในสภาพของเศรษฐกิจที่บีบคั้น ซึ่งอาจส่งผลทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาได้ เพื่อเป็นการก้าวผ่านปัญหาของสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงมุ่งเน้นไปที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับชุมชน ที่ทำให้เกิดการสร้างงานและการพัฒนาอาชีพในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Ministry of Higher Education, Research and Innovation, 2020)

ด้วยกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมและกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนให้มีทักษะที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสังคมศาสตร์ จึงได้ดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ 1) แก้ปัญหาการว่างงานและแก้ปัญหาความยากจนเพื่อนำพาเศรษฐกิจในชุมชนไปสู่เศรษฐกิจแบบพอเพียงและยั่งยืน 2) ฝึกประชาชนในชุมชนให้เป็นนักสำรวจและนักวิจัยที่สามารถทำความเข้าใจกับข้อมูลของชุมชนหรือข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การพัฒนารายพื้นที่ 3) ฝึกให้นิสิต/นักศึกษา บัณฑิตจบใหม่ รวมถึงประชาชนในพื้นที่ได้มีการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง โดยเป็นการทำงานร่วมกันของมหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานท้องถิ่น และชุมชนในเขตพื้นที่ การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง การทำงานดังกล่าว ควรเป็นการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ โดยมหาวิทยาลัยในพื้นที่จะได้ใช้องค์ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ไปทำงานประสานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละตำบลที่สามารถนำไปสู่การลดปัญหาความยากจนอย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน (Ministry of Higher Education, Research and Innovation, 2020)

ตำบลคอรุม เป็นตำบลหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ของอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ได้รับการจัดตั้งตามกฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2547 และเป็น 1 ใน 11 ตำบลของอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 19 มกราคม 2539 ตำบลคอรุมอยู่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ไปทางทิศใต้ประมาณ 48 กิโลเมตร ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,287 คน พื้นที่ของตำบลคอรุมเป็นที่ราบลุ่มและมีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำนาและทำไร่ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีคุณภาพด้านการศึกษาระดับดี เป็นตำบลที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรม และกลุ่มอาชีพในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย (Khorum Sub-district Administrative Organization, 2023) จุดเด่นของชุมชนตำบลคอรุม คือ มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนให้สามารถทำงานไปในทิศทางเดียวกันจนเกิดชุมชนเข้มแข็ง (Rungsimuntuchat & Posrie, 2021) ชุมชนมีอัตลักษณ์เฉพาะคือมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมีกระบวนการพัฒนาตำบลโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนในการทำงานและการบริหารจัดการทั้งระดับท้องที่และท้องถิ่น ด้วยการใช้การค้นหาผู้มีพลังในชุมชน ที่เรียกว่า “เพชรคอรุม” (Rodboonsong & Nathalang, 2018)

“โครงการวิถีลาวเวียง การท่องเที่ยวเพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การยกระดับชุมชนตำบลคอรุม” เป็นผลผลิตที่เกิดจากโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบล

แบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล ของตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นโครงการที่เกิดจากการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ องค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม และชุมชนในพื้นที่ตำบลคอรุม โดยการยกระดับการท่องเที่ยวภายในชุมชนให้ไปสู่ความยั่งยืน เป็นโครงการที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งใน 15 โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบลยอดเยี่ยม (Top 15 U2T projects) จากโครงการทั้งหมด 100 โครงการในด้านโครงการที่มีศักยภาพในการยกระดับชุมชนด้านการสร้างและพัฒนาระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) ที่ดำเนินการคัดเลือกโดยกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ร่วมกับสมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม และสถาบันคลังสมองของชาติ ด้วยความสำเร็จของการดำเนินโครงการดังกล่าว ควรมีการทำวิจัยเพื่อถอดบทเรียนกระบวนการทำงานที่ผ่านมา เพื่อช่วยสะท้อนภาพและได้บทเรียนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่ผ่านมา รวมทั้งศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำงานและผลของการดำเนินโครงการที่มีต่อชุมชน เพื่อนำบทเรียนที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนางานและสร้างสรรค์งานให้ดียิ่งขึ้น และไม่เกิดความผิดพลาดซ้ำในการทำงานครั้งต่อไป ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยถอดบทเรียนในครั้งนี้โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในเชิงลึกที่อธิบายถึงกระบวนการทำงาน ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และผลของการดำเนินโครงการที่มีต่อชุมชน ที่เกิดจากประสบการณ์การดำเนินงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล ของผู้ที่ทำงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถอดบทเรียนโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ในด้าน 1) กระบวนการทำงาน 2) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 3) ปัญหาอุปสรรค และ 4) ผลต่อชุมชนที่เกิดจากการดำเนินโครงการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยถอดบทเรียนโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา (Descriptive qualitative research) รวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus group) จำนวน 2 กลุ่ม โดยแยกเป็นกลุ่มคณะทำงานในโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล จำนวน 1 กลุ่ม และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการฯ จำนวน 1 กลุ่ม เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการทำงาน ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และผลต่อชุมชนที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ 1) เป็นคณะทำงานในโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล ซึ่งประกอบด้วยผู้รับผิดชอบโครงการ บัณฑิตในโครงการ นักศึกษาในโครงการ และประชาชนที่ได้รับการจ้างงานในโครงการ จำนวน 7 คน และ 2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการฯ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม และประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลจากการดำเนินโครงการ จำนวน 8 คน 3) มีอายุมากกว่า 20 ปีบริบูรณ์ 4) สามารถพูดและฟังภาษาไทยได้ และ 5) ยินดีและสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยตลอดโครงการ

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการในส่วนของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ในการติดต่อประสานงานผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์การคัดเข้าและนัดหมายผู้ให้ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยเข้าพบผู้ให้ข้อมูลตามเวลานัดหมาย ผู้วิจัยแนะนำตัวเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย แจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงขั้นตอนการสนทนากลุ่ม ระยะเวลาที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม และสิทธิในการปฏิเสธการให้ข้อมูลโดยไม่มี

ผลกระทบใดๆ จากนั้น เปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย เมื่อผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจเข้าร่วมในการศึกษาให้ลงลายมือชื่อในเอกสารยินยอมเข้าร่วมวิจัย พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงการสนทนากลุ่ม ในระหว่างการสนทนากลุ่มจะมีการสังเกตสีหน้าแววตาและน้ำเสียงของผู้ให้ข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ในการสนทนากลุ่มประมาณ 90 นาที สถานที่และเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล คืออาคารสวัสดิการ องค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยตัวผู้วิจัยเป็นหลัก โดยผู้วิจัยหลักมีประสบการณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยสร้างแนวคำถามขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน แนวคำถามที่ใช้มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ตัวอย่างของคำถามเช่น *“โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นมาได้มาอย่างไร” “มีวิธีการดำเนินงานในโครงอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ” “อะไรคือปัจจัยหรือเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ” “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการมีอะไรบ้างและมีวิธีการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาอย่างไร” “ผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร”* และอุปกรณ์ที่ใช้ในระหว่างการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และปากกา

การสร้างความน่าเชื่อถือของการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับงานวิจัย(Trustworthiness) (Licoln & Guba, 1985) โดยมีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน (Data triangulation) ด้วยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ คณะทำงานในโครงการที่ประกอบด้วยนักศึกษา บัณฑิตจบใหม่ และประชาชนที่ได้รับการจ้างงานในโครงการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการที่ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนในพื้นที่ ผู้วิจัยมีการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิถีลาวเวียง การท่องเที่ยวเพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การยกระดับชุมชนตำบลคอรุม จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น คลิปวีดีโอประชาสัมพันธ์โครงการฯ ที่มีการถ่ายทอดผ่าน Facebook ขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม และ Facebook ของโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล ตำบลคอรุม (U2T Korrum) นอกจากนั้น ทีมวิจัยจะมีการปรึกษาหารือร่วมกัน (Peer debriefing) เกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีการใช้คำพูดของผู้ให้ข้อมูลในการยืนยันความจริงและความชัดเจนของผลการวิเคราะห์ และการรายงานผลการวิจัยทุกประเด็น (Confirmability)

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

โครงการได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร (COA No.208/2022; IRB No. P2-0038/2565; วันที่รับรอง 24 พฤษภาคม 2565; วันที่รับรองต่อเนื่องครั้งที่ 1 15 กรกฎาคม 2566) ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการรวบรวมข้อมูลจนกระทั่งนำเสนอผลการวิจัย กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล และลักษณะของการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงระหว่างการสนทนากลุ่ม เปิดโอกาสให้ผู้ถูกทาบทามเข้าร่วมการวิจัยได้ซักถามข้อสงสัยและตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจของตนเอง และลงลายมือชื่อในเอกสารการยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ในระหว่างการสนทนากลุ่มหากมีคำถามใดที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกใจที่จะตอบ สามารถปฏิเสธที่จะตอบคำถามนั้นได้ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับและทำลาย เมื่อผลการวิจัยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างน้อย 1 ปี การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลเพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ จะกระทำในภาพรวม ปกปิดชื่อจริงและใช้นามแฝงแทน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำไปพร้อมกับการรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) (Miller & Crabtree, 1992) โดยถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค จากนั้นแยกแยะและจัดประเภทของข้อมูล นำข้อมูลที่จัดประเภทแล้วมาลงรหัสของข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูลโดยนำข้อมูลที่มีรหัสคล้ายคลึงกันรวมเข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน นำข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้วมาวิเคราะห์และตีความเพื่อสร้างเป็นหมวดหมู่ของข้อมูล นำหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาแก่นสาระและหาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถอธิบายกระบวนการทำงาน ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และผลของการดำเนินโครงการที่มีต่อชุมชนตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ต้องการถอดบทเรียนได้

ผลการวิจัย

ผลการถอดบทเรียนโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ในด้าน 1) กระบวนการทำงาน 2) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 3) ปัญหาอุปสรรค และ 4) ผลต่อชุมชนที่เกิดจากการดำเนินโครงการ สามารถสรุปประเด็นและสาระสำคัญได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทของโครงการวิถีลาวเวียง การท่องเที่ยวเพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การยกระดับชุมชนตำบลคอรุม

"โครงการวิถีลาวเวียง การท่องเที่ยวเพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การยกระดับชุมชนตำบลคอรุม" ถือเป็นผลผลิตที่ได้จากโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล ของพื้นที่ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ *"ลาวเวียง"* หมายถึง ชุมชนลาวจากเมืองเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 หลังจากที่ได้มีการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ได้แล้วในปี พ.ศ. 2371 โดยส่วนหนึ่งได้ถูกกวาดต้อนและเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ของตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ *"วิถีลาวเวียง"* หมายถึง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลาวเวียงที่มีอยู่ในพื้นที่ของตำบลคอรุม แต่ด้วยวิถีลาวเวียงในตำบลคอรุมจะมีอยู่เพียงที่หมู่บ้านกองโค ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่ของตำบลคอรุมทั้งหมด การดำเนินการโครงการในครั้งนี้จะทำอย่างไรให้หมู่บ้านอื่นๆ ได้รับผลประโยชน์จากโครงการอย่างทั่วถึง คณะทำงานในโครงการจึงแก้ไขด้วยการให้หมู่บ้านที่ไม่มีเส้นทางการท่องเที่ยวและหมู่บ้านที่ไม่มีวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมด้วยการทำผลิตภัณฑ์ที่เป็นของดีของแต่ละหมู่บ้าน แล้วนำมาเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยว โดยมีการทำงานร่วมกับกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ตำบลคอรุม ทั้งกลุ่มที่มีอยู่ก่อนเดิมของพื้นที่และกลุ่มที่มีการรวมตัวกันขึ้นมาใหม่ ที่ประกอบไปด้วย กลุ่มสร้างอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผลิตอาหาร กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน โดยกลุ่มที่มีอยู่ก่อนเดิมของพื้นที่จะได้รับการยกระดับให้มีมาตรฐานมากขึ้น ส่วนกลุ่มที่เกิดขึ้นมาใหม่จะได้รับการพัฒนาศักยภาพ ได้รับการบ่มเพาะและได้รับการอบรมจนเกิดการพัฒนาเป็นมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน

"โครงการวิถีลาวเวียง" จึงเป็นโครงการที่ได้มีการนำผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสาน การแปรรูปสมุนไพร ทรัพยากรท้องถิ่น เช่น วัด ร้านอาหาร สวนผลไม้ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมลาวเวียง เช่น ประเพณีตักบาตรหาบจังหัน อาหารพื้นถิ่นของชาวลาวเวียง เช่น แจ่วหม้อ เกษตรกรรมสีเขียว เช่น การทำปุ๋ยมูลไส้เดือน การใช้เกษตรอินทรีย์ในการทำเกษตรกรรม และโฮมสเตย์ที่มีมาตรฐานภายในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว โดยชุมชนของตำบลคอรุม ร่วมกับมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องของการบริหารจัดการโครงการและประชาสัมพันธ์โครงการออกสู่สาธารณชน เพื่อเป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและยกฐานะทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนในพื้นที่ของตำบลคอรุมอย่างยั่งยืน

ส่วนที่ 2 ผลการถอดบทเรียนกระบวนการทำงานของโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล ด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ พบว่ากระบวนการทำงานของโครงการที่เด่นชัดที่สามารถส่งเสริมให้เกิดโครงการที่ช่วยยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของตำบลคอรุม ดังนี้

2.1 มีการคัดเลือกผู้รับผิดชอบโครงการที่มีความเข้าใจในบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง

ผู้รับผิดชอบโครงการถือเป็นต้นกระบวนการของการดำเนินโครงการที่จะส่งผลให้การดำเนินโครงการเป็นไปตามเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ผู้รับผิดชอบโครงการในครั้งนี้ได้รับการคัดเลือกมาจากมหาวิทยาลัยต้นสังกัดว่าเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบริบทของชุมชนและมีการทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของการบริการวิชาการและงานวิจัย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"ตอนที่คัดเลือกอาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยของเราเพื่อจะรับผิดชอบ... ทางมหาวิทยาลัยเขาก็จะมีข้อมูลพื้นฐานว่าใครหรือคณะไหนนะ ทำตำบลไหน แล้วเหมือนกับมีเครือข่ายหรือว่าผลการดำเนินงานอยู่ที่นั่นก่อน ก็คือพื้นที่นี้ก็คือจะต้องเป็น อาจารย์...คือมีพื้นที่แล้วก็มีผลงานทางวิชาการในพื้นที่ก่อนเป็นเบื้องหลังอยู่แล้ว" (FG-5-Group 1)

2.2 มีกระบวนการคัดสรรคนเข้ามาทำงานที่ตรงกับความต้องการของโครงการ

การคัดสรรคนเข้ามาทำงานถือเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้โครงการบรรลุเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลเล่าให้ฟังว่าทางโครงการมีการคัดเลือกคนที่มีศักยภาพตามที่โครงการต้องการเข้ามาทำงานอย่างแท้จริง เช่น ต้องการทำเรื่องการแปรรูปสมุนไพร คนที่จะเข้ามาทำงานต้องเป็นแพทย์แผนไทย ต้องการทำเรื่องการท่องเที่ยว จะต้องเลือกคนที่มีศักยภาพในการทำแบร์นเนอร์และการทำเส้นทางการท่องเที่ยว ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"เราเลือกคนที่มีศักยภาพที่เราต้องการ เช่น เราต้องการจะแปรรูปสมุนไพร เราก็เลือกเจ้าหน้าที่แพทย์แผนไทย เราต้องการที่จะทำเรื่องของท่องเที่ยว เราก็เลือกเจ้าหน้าที่ที่มีศักยภาพในเรื่องของการทำแบร์นเนอร์ทำผลิตภัณฑ์ ทำเรื่องของเส้นทาง..." (FG-1-Group-2)

2.3 มีการเสริมศักยภาพคณะทำงานในโครงการที่ตรงกับงานที่ต้องรับผิดชอบ

การเสริมศักยภาพคณะทำงานในโครงการถือเป็นกระบวนการทำงานที่สำคัญ เนื่องจากนักศึกษา บัณฑิต และประชาชนที่ได้รับการว่าจ้างงานอาจเป็นผู้ที่มีศักยภาพตามที่โครงการต้องการ แต่คณะทำงานส่วนมากไม่เคยมีประสบการณ์การทำงานในชุมชนมาก่อน ดังนั้น จึงต้องเสริมศักยภาพในเรื่องของทักษะการทำงานในพื้นที่ร่วมกับชุมชน ทักษะการใช้เครื่องมือชุมชนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และทักษะการทำกระบวนการกลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีการเสริมทักษะในเรื่องของการคิดวิเคราะห์และการทำงานเป็นทีมให้กับคณะทำงานด้วย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"ฝึกเรื่องเครื่องมือในชุมชนเลย เพราะว่าเด็กเนี่ยไม่มีพื้นฐานเรื่องชุมชนศึกษา...อย่างที่ 2 ก็คือ ฝึกให้เขาน่ะทำกระบวนการกลุ่ม... ฝึกทั้งนิสัยและบุคลิกภาพส่วนตัวด้วย แล้วก็ทักษะการทำงานเชิงพื้นที่.... ประชาชนคนนี้อาจจะไม่ได้ทำงานด้าน field นี้เลยอย่างเนี้ยค่ะ...." (FG-5-Group 1)

2.4 มีการทำงานเป็นทีมโดยใช้ภาพการต่อจิ๊กซอว์เพื่อความสำเร็จ

กระบวนการทำงานของคณะทำงานในโครงการฯ จะให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมโดยเปรียบเทียบการทำงานเป็นทีมเหมือนการต่อจิ๊กซอว์ ว่ารูปภาพรูปหนึ่งจะมีความสมบูรณ์ได้ ต้องอาศัยจิ๊กซอว์อีกหลายๆ ตัวที่ประกอบกันในรูปภาพนั้น จึงเหมือนกับการทำงานในโครงการว่าความสำเร็จของโครงการจะเกิดขึ้นได้ต้องมาจากการทำงานเป็นทีมร่วมกัน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"จิ๊กซอว์ ก็เหมือนเรามีจิ๊กซอว์ตัวหนึ่งอย่างเนี้ยถ้าเราจะให้มันเป็นรูปภาพที่สำเร็จออกมาได้ถ้าเรามีคนเดียวน่ะเราไม่ได้มีจิ๊กซอตัวอื่นเข้ามาเติมหรือเข้ามาเป็นกำลังของเรา มันก็จะไม่เป็นภาพ รูปภาพนั้นจะไม่เป็นภาพเลย มันก็เหมือนจะมีจิ๊กซอว์อันเดียวน่ะ" (FG-4- Group 1)

2.5 ใช้ทุนทางสังคมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างผลิตภัณฑ์ของโครงการ

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนถือเป็นเครื่องมือสำคัญของการดำเนินงานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลคอรุม การรวบรวมข้อมูลของแต่ละ

พื้นที่ทำให้ได้เห็นถึงทุนทางสังคมที่มีความหลากหลายในพื้นที่ของตำบลคอรุม ได้แก่ ความเป็นชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ศาสนา และความเชื่อของคนในชุมชน คณะทำงานจึงใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้านผสมผสานกันเพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"...เราก็ค้นพบว่าตำบลคอรุมเนี่ย มีความหลากหลายทางเชื้อชาติที่อพยพมาจากถิ่นฐานลาวเวียง แล้วก็รวมไปถึงอาหารพื้นถิ่นที่เอามาผสมผสานแล้วก็ทำให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนด้วยตรงนี้... แล้วก็รวมไปถึงเรื่องความเชื่อด้วย ความเชื่อในชุมชน แล้วก็เอามาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเน๊าะ..." (FG-1-Group 1)

2.6 ผลสำเร็จของโครงการสามารถต่อยอดเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนสู่ความยั่งยืน

ถึงแม้โครงการฯ จะได้ดำเนินการเสร็จสิ้นในระยะที่ 1 ไปแล้ว แต่ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการสามารถนำไปใช้ต่อยอดเพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมให้ประชาชนในพื้นที่ โดยผลสำเร็จของโครงการที่ได้ถูกนำไปต่อยอด เช่น กิจกรรมการสร้างอาชีพในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่ง อบต. ได้นำไปส่งเสริมผู้สูงอายุให้ผลิตสินค้าเพื่อนำมาขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"แล้วก็เหมือนกับที่ อบต.เนี่ยเขาก็ยังทำอยู่ ก็ยังต่อยอดโครงการของเราอยู่เรื่อยๆ แล้วก็ที่ อบต.มันมีโรงเรียนลำดวนวัยใสใช่ไหม....ผู้สูงอายุก็เอาสิ่งที่เหมือนที่ว่าพวกหนูมาสอน ที่พวกหนูพาทำโครงการก็เอามาทำสินค้า มันก็เพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ..." (FG-2-Group1)

ส่วนที่ 3 ผลการถอดบทเรียนปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย

3.1 ความชัดเจน โปร่งใส และตรงไปตรงมาของการดำเนินโครงการ

ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่า ตนเองจะให้ความสำคัญกับเรื่องของความชัดเจนในกระบวนการทำงาน เพราะถ้ามีกระบวนการทำงานที่ชัดเจนจะทำให้คณะทำงานที่ไม่เคยทำงานร่วมกับคนอื่นมีความชัดเจนว่าตนเองจะทำงานอย่างไร และให้ความสำคัญกับการทำงานที่โปร่งใสและตรงไปตรงมา โดยเฉพาะการคัดสรรคนเข้ามาทำงานในโครงการที่ต้องมีเกณฑ์ชัดเจนเพื่อลดปัญหาในเรื่องของเด็กฝากหรือการร็อบบี้เด็กเข้ามาทำงานดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"เป็นคนที่ทำงานอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งถ้าเรามีความชัดเจนในเรื่องอย่างเนี้ยมันก็ทำให้เด็กที่เขาเพิ่งมาทำงานร่วมกับคนอื่นใหม่ๆเนี่ย เขาจะรู้สึกดี....เพื่อไม่ให้เกิดการฝากหรือร็อบบี้.... อาจารย์จะมีบทบาทในการบอกเกณฑ์ เราก็แจ้งในที่สัมภาษณ์เลยว่าเราคิดเราทำอะไร เนี่ยคือสิ่งเราทำโปร่งใสตรงไปตรงมา ในทุกๆขั้นตอน" (FG-5-Group 2)

3.2 ความภาคภูมิใจในผลงานที่เกิดจากการทำงานของคณะทำงาน

ความภูมิใจที่เกิดขึ้นกับคณะทำงาน คือ ความภาคภูมิใจในงานที่ตนเองทำและความภูมิใจในผลงานที่เกิดจากทำงานของตนเอง ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าตนเองภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่เป็นบ้านเกิดของตนเอง ได้เห็นการทำงานด้วยใจและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และผลที่เกิดจากโครงการสามารถกระจายรายได้ไปสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"รู้สึกภูมิใจเหมือนกันเพราะว่าเราทุกคนเนี่ยเราไม่ได้มาเข้าโครงการเนี้ย เหมือนกับว่าทำไปวันๆ ไม่ใช่อย่างนั้นนะครับ ทุกคนมาทำด้วยใจ แล้วก็ทุกคนในชุมชน ผู้นำ ชาวบ้านเนี่ยได้มีส่วนร่วมจริงๆ ที่มาทำร่วมกัน.... มันก็สามารถที่จะกระจายรายได้สู่ชุมชนได้ความยั่งยืนมันก็ตามมา...."(FG-1-Group 1)

3.3 ความร่วมมือและความร่วมใจของคนในชุมชน

เงื่อนไขความสำเร็จของโครงการที่สำคัญอีกประเด็นคือความร่วมมือและความร่วมใจของคนในชุมชน ที่มาจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชนที่คอยสนับสนุนให้ความช่วยเหลือในการเข้าถึงชุมชนและสนับสนุนข้อมูลของชุมชน ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลที่สนับสนุนในเรื่องของเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลและการดำเนินโครงการ และความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"ผู้นำชุมชนที่คอย support เรา...เพราะถ้าเราอย่างเดียว เราก็เข้าไปไม่ถึงชุมชนขนาดนี้ ต้องขอบคุณผู้นำชุมชนที่คอย support ..เกิดจากความร่วมมือกันของเพื่อนร่วมงานไปจนถึงคนในชุมชน...เราจะขอความช่วยเหลือจากคนทั้งใน อบต...เขาก็จะให้ความร่วมมือ" (FG-6-Group 1)

ส่วนที่ 4 ผลการถอดบทเรียนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย

4.1 ความหวาดระแวงและความไม่เชื่อใจของคนในชุมชน

ความหวาดระแวงและความไม่เชื่อใจของคนในชุมชนเป็นปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการในระยะแรก เนื่องจากการเริ่มต้นดำเนินโครงการเป็นช่วงการระบาดของเชื้อโควิด-2019 และมีข่าวมิจฉาชีพเข้ามาในหมู่บ้าน ทางคณะทำงานจึงปรับรูปแบบการทำงานด้วยการประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อให้ผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์ให้ลูกบ้านทราบเพิ่มขึ้น และได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการด้วยการอธิบายที่มาที่ไปของโครงการให้มากขึ้น และทำตนเองให้มีตัวตนในพื้นที่มากขึ้นด้วยการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้มากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"ช่วงนั้นก็เป็นช่วงที่มีโควิดด้วย แล้วก็มีข่าวมิจฉาชีพเข้ามาด้วย ตอนนั้นมันก็ทำให้ชาวบ้านน่ะระแวงแล้วก็ไม่ให้ความเชื่อใจ...อันดับแรกเลยคือเราต้องเข้าหาผู้นำครับ...เขาก็จะมีการประชาสัมพันธ์ให้กับลูกบ้านได้รับรู้...แล้วทีนี้เราได้มีการมาพูดคุยมาปรับเปลี่ยนใหม่ว่าเราจะ อย่างหนึ่งแล้วว่าเราต้องมีการประชาสัมพันธ์เราต้องอธิบายว่าโครงการเราเป็นอย่างไร มาจากไหนอะไรอย่างงัย..."(FG-1-Group-1)

4.2 การบริหารงบประมาณไม่เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของโครงการ

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการในระยะแรกคือ เรื่องการบริหารงบประมาณที่ไม่เป็นไปตามแผนการดำเนินงาน เนื่องจากโครงการมีรายละเอียดและมีการจัดกิจกรรมค่อนข้างมากจึงทำให้มีปัญหาการเบิกจ่ายที่ทำไม่ทัน จึงแก้ปัญหาด้วยการประสานงานกับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เพื่ออธิบายให้เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของการดำเนินโครงการ และวางระบบการทำงานให้ชัดเจนมากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"ปัญหาที่ใหญ่ของโครงการนี้ก็อย่างที่บอกคือเรื่องของงบประมาณ คือ เรานะเจาะรายละเอียด ลงไปกับมันค่อนข้างมาก ทำกิจกรรมค่อนข้างเยอะ มันทำให้เออการเบิกจ่ายมันไม่ทัน...เราก็พยายามบริหารจัดการให้ได้....แล้วเราจะต้องมาวางระบบความเข้าใจและเพิ่มบทบาทหน้าที่และฟังก์ชั่นของวิชาการและสนับสนุนอย่างไรให้ชัดเจน" (FG-5-Group1)

ส่วนที่ 5 ผลต่อชุมชนที่เกิดจากการดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย

5.1 ประชาชนรู้สึกรักและอยากใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าโครงการฯ ช่วยทำให้นักศึกษาบัณฑิต และประชาชนที่ได้รับการจ้างงานในโครงการซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ของตำบลคอรุม เกิดความรักต่อพื้นที่และอยากนำศักยภาพของตนเองมาใช้ในการสร้างงานเพื่อยกระดับอาชีพของคนในพื้นที่ให้มีการขยายตัวมากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"...ประชาชนก็ได้รู้สึกรักในพื้นที่ รักในชุมชนอยากที่จะทำงานในพื้นที่...คนที่จบใหม่เขาก็รู้สึกว่าเขาทำงานในพื้นที่ก็ได้ เรียนจบแล้วก็เอาความรู้ศักยภาพตัวเองมาพัฒนาในพื้นที่ก็ได้อย่างนี้..." (FG-2-Group 2)

5.2 ประชาชนในพื้นที่มีความรู้ที่สามารถสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้และประกอบอาชีพได้

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าผลของโครงการฯ ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ และทำมาประกอบเป็นอาชีพของตนเองได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"ทำให้ประกอบอาชีพ ๆ ที่เราสามารถทำได้ โดยการสนับสนุนของยูทูที เพราะว่าเรารวมกลุ่มกันเพื่อให้ได้มีกลุ่ม มีผลิตภัณฑ์ เพื่อจำหน่ายในชุมชน และบริเวณใกล้เคียงในหมู่บ้าน เพื่อให้มีรายได้ๆตอบสนองมา

เราก็จะได้มีความรู้และมีรายได้เพิ่มเติมเพื่อประกอบอาชีพและมีอาชีพด้วย" (FG-7-Group 2)

5.3 ผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้รับการยกระดับให้มีมาตรฐานมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าหลังจากที่ได้มีการดำเนินงานของโครงการฯ ส่งผลทำให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้รับการยกระดับให้มีมาตรฐานมากขึ้น เช่น กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนได้ยกระดับให้เป็นกลุ่มเอสเอ็มอีเพชรคอรุม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"เพราะตอนนี้เราก็ยกระดับในเรื่องของกลุ่มท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่มเอสเอ็มอีเพชรคอรุมแล้ว มันเป็นการจังหวะก้าวที่เหมือนมันก้าวมาเรื่อยๆ จนมาถึงตอนนี้เราก็ยังทำงานอย่างต่อเนื่อง" (FG-3-Group 2)

5.4 ประชาชนในพื้นที่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าหลังจากที่ได้มีการดำเนินงานของโครงการฯ กลุ่มต่างๆ ในพื้นที่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันมากขึ้น โดยแต่ละหมู่บ้านพยายามดึงศักยภาพออกมาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง หลังจากนั้น จะมีการบูรณาการผลิตภัณฑ์ของแต่ละหมู่บ้านเข้าด้วยกันเพื่อพัฒนาให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"แต่ละหมู่บ้านก็ได้ดึงศักยภาพของตัวเองออกมาทั้งสิบสองหมู่บ้าน แล้วก็เกิดการบูรณาการร่วมกัน ทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวทำให้รายได้กระจายสู่ชุมชนทุกหมู่บ้าน..." (FG-2-Group 2)

5.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการยกระดับและศักยภาพการทำงานเพิ่มขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าหลังจากที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ทำงานร่วมกับโครงการฯ ส่งผลทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการยกระดับการทำงาน มีการพัฒนาศักยภาพการทำงานในหน่วยงานของตนเอง และมีการทำงานร่วมกับท้องที่มากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

"....ถ้าได้โครงการแบบนี้มามันก็ทำให้ยกระดับการทำงานของท้องถิ่น ท้องถิ่นก็จะมีศักยภาพมากขึ้น มีทีมงาน มีองค์ความรู้ใหม่ๆ มีคนทำงานที่รูปแบบใหม่ๆ เข้ามาโดยที่มีอาจารย์มาซัพพอร์ตสนับสนุนข้อมูล...และมีการทำงานกับท้องที่มากขึ้น" (FG-2-Group 2)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการถอดบทเรียนกระบวนการทำงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงจุดเด่นของกระบวนการทำงานของโครงการที่สำคัญ ได้แก่ การได้มาซึ่งผู้รับผิดชอบโครงการและผู้ที่จะมาเป็นคณะทำงานในโครงการถือเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านบุคคลของการดำเนินโครงการโดยทางมหาวิทยาลัยต้นสังกัดและหน่วยงานท้องถิ่นที่ร่วมรับผิดชอบได้ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก โดยได้จัดทำระบบและกลไกในการคัดเลือกผู้รับผิดชอบโครงการและผู้ที่จะมาเป็นคณะทำงานในโครงการอย่างชัดเจนในรูปแบบของคณะกรรมการ และได้กำหนดคุณลักษณะของผู้รับผิดชอบโครงการที่ชัดเจนว่าจะต้องเป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัยที่มีความเข้าใจในบริบทของชุมชน เข้าใจในปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และต้องเป็นผู้ที่มีการทำงานร่วมกับชุมชนทั้งในเรื่องของการบริการวิชาการและงานวิจัยมาอย่างต่อเนื่อง สำหรับผู้ที่จะมาเป็นคณะทำงานในโครงการจะต้องมีการคัดเลือกด้วยการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้คุณลักษณะตามที่โครงการกำหนด คือเป็นบัณฑิตที่จบใหม่และประชาชนในพื้นที่และต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงกับความต้องการของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของโครงการ สำหรับปัจจัยด้านกระบวนการ (Process) ที่เป็นจุดเด่นของกระบวนการทำงาน ได้แก่ การเสริมศักยภาพให้แก่คณะทำงานในโครงการ มีการทำงานเป็นทีมที่มุ่งสู่ความสำเร็จของโครงการ และการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างผลิตภัณฑ์ของโครงการ การใช้ทุนทางสังคมในชุมชนจัดเป็นกระบวนการของการพัฒนาชุมชนที่มีการนำทรัพยากรในชุมชนมาสร้างประโยชน์ ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน โดยทรัพยากรต่างๆ ที่สามารถนำใช้ในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทุนทางสังคม (Phetiomthong, Eamsakul, & Rojanatrakul, 2021) สำหรับปัจจัยด้านผลผลิต (Output) ที่เป็นจุดเด่นของกระบวนการทำงาน คือ

ผลสำเร็จของโครงการสามารถต่อยอดเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนสู่ความยั่งยืน การต่อยอดผลสำเร็จของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการให้สามารถสร้างรายได้และสร้างเป็นอาชีพสำหรับประชาชนในพื้นที่ได้จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ผลการศึกษาดังกล่าว มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ที่พบว่ากระบวนการในการขับเคลื่อน สัมมาชีพชุมชนให้ประสบความสำเร็จจะประกอบด้วย การเป็นผู้นำของทีมวิทยากร การมีส่วนร่วมของครัวเรือน การสนับสนุนจากทุกภาคส่วน หลักการให้ชาวบ้านสอนชาวบ้าน และการนำทุนของชุมชนมาสนับสนุนการดำเนินงาน (Community Development Institute, 2019)

จากการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขความสำเร็จที่ช่วยทำให้เป้าหมายของโครงการที่มุ่งแก้ปัญหาการว่างงานและแก้ปัญหาความยากจนเพื่อนำพาเศรษฐกิจในชุมชนไปสู่เศรษฐกิจแบบพอเพียงและยั่งยืนประกอบด้วย ความชัดเจน โปร่งใสและตรงไปตรงมาของการดำเนินโครงการ ความภาคภูมิใจในผลงานที่เกิดจากการทำงานของคณะทำงาน และความร่วมมือและความร่วมใจของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากการร่วมมือและร่วมใจกันทั้งหน่วยงานของภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ การปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียวอาจไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มที่ เนื่องจากแต่ละฝ่ายอาจมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการร่วมมือของทั้งหน่วยงานของภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีส่วนช่วยทำให้โครงการต่างๆ ที่ดำเนินการขึ้นภายในชุมชนสามารถบรรลุเป้าหมายของการดำเนินโครงการได้ (Phetiomthong et al., 2021) ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของรติมา พงษ์อริยะ และสุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์ (Pongariya & Tangtrongpairoj, 2023) ที่พบว่าปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินโครงการมหาวิทยาลัย สู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T) ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนด้านผลิตภัณฑ์ในชุมชนบ้านทะเลน้อย และชุมชนบ้านวังหว้า จังหวัดระยอง คือ ความรู้ความสามารถ การเอาใจใส่ต่อโครงการของอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ความร่วมมือจากชาวบ้าน การมีทุนทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างการมีส่วนได้ให้ชุมชน

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์พบว่าในระยะแรกของการดำเนินโครงการเกิดปัญหาในเรื่องของความหวาดระแวงและความไม่เชื่อใจของคนในชุมชน เนื่องจากการเริ่มต้นดำเนินโครงการเป็นช่วงการระบาดของเชื้อโควิด-2019 และมีข่าวมิจฉาชีพเข้ามาในหมู่บ้าน ทางคณะทำงานจึงต้องปรับรูปแบบการทำงานด้วยการประสานงานกับผู้นำชุมชนเพิ่มขึ้น มีการประชาสัมพันธ์โครงการมากขึ้นและร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้มากขึ้นเพื่อประชาชนในพื้นที่รู้จักตนเองมากขึ้น นอกจากนั้น โครงการยังประสบปัญหาการบริหารงบประมาณไม่เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของโครงการ เนื่องจากโครงการมีการดำเนินกิจกรรมและโครงการย่อยค่อนข้างมาก จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของการเบิกจ่ายที่ไม่เป็นไปตามแผนการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบโครงการจึงต้องปรับการทำงานโดยประสานงานกับฝ่ายสนับสนุนในเรื่องของการเบิกจ่ายงบประมาณให้สามารถดำเนินโครงการได้ตามแผนดำเนินโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ดนุช ตันเทิดทิตย์ และ สัมพันธ์ เย็นสำราญ (Tanterdtid & Yensumran, 2023) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจแบบ Bio-Circular-Green economy (BCG economy) ประเทศไทย ภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T for BCG) คือ มีระบบการเบิกจ่ายที่ล่าช้าและการจ่ายค่าจ้างให้กับผู้รับจ้างไม่ตรงกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในโครงการ

จากการศึกษาผลต่อชุมชนที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบล กรณีศึกษาตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินโครงการดังกล่าวส่งผลทั้งต่อความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่โดยประชาชนในพื้นที่เกิดความรักและอยากใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของตนเองมากขึ้น นอกจากนั้น ประชาชนในพื้นที่ยังให้ข้อคิดเห็นว่าผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้ที่สามารถนำไปสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้และสามารถนำไปประกอบอาชีพของตนเองได้มากขึ้น นอกจากนั้นผลของการดำเนินโครงการยังส่งผลทำให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้รับการยกระดับให้มีมาตรฐานมากขึ้น และผลที่เกิดขึ้นในชุมชนที่สำคัญคือ ประชาชนในพื้นที่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันมากขึ้นโดยเฉพาะการบูรณาการสิ่งที่เป็นจุดเด่นของแต่ละหมู่บ้านเพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของตำบลจนเกิดเป็น “โครงการวิถีลาวเวียง: การท่องเที่ยวเพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การยกระดับชุมชนตำบลคอรุม” นอกจากผลของการดำเนินโครงการจะส่งผลกับประชาชนในพื้นที่แล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานของโครงการยังได้มีการยกระดับและพัฒนาศักยภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น และทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการทำงานร่วมกับท้องที่ได้แก่กำนันและผู้ใหญ่บ้านเพิ่มมากขึ้น ความร่วมมือดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้กระบวนการดำเนินงานของโครงการมีการขับเคลื่อนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการโครงการ ควรมีการจัดทำแนวทางและเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของชุมชน (Thailand community big data) เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ควรมีการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาชุมชนที่เป็นความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรชุมชนในพื้นที่ให้ชัดเจนและกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อยอดโครงการ ผู้ดำเนินการโครงการอาจพิจารณาขยายรูปแบบการดำเนินโครงการให้ครอบคลุมมิติของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้สมุนไพรเพื่อสุขภาพ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามและประเมินความคงอยู่และการต่อยอดโครงการที่เป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการวิถีลาวเวียง การท่องเที่ยวเพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การยกระดับชุมชนตำบลคอรุม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะทำงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ: มหาวิทยาลัยสู่ตำบลตำบลคอรุมและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ยินดีเข้าร่วมการวิจัยและถ่ายทอดประสบการณ์อันมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยนเรศวรที่ได้มอบทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Community Development Institute, Community Development Department. (2019). *A study of key drivers of successful community livelihood.* Bangkok: Community Development Institute. [In Thai].

Khorum Sub-district Administrative Organization. (2023). *Elderly information support.* Retrieved 15 August 2023 from: https://info.uru.ac.th/lrdcenter/elderly/report/70

Licoln, V. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry.* Berverly Hills: Sage.

Miller, W. L., & Crabtree, B. F. (1992). Primary care research: A multimethod typology and qualitative road map. In B. F. Crabtree & W. L. Miller (Eds.). (p.3-28.). *Doing qualitative research.* Louisville (KY): Sage.

Ministry of Higher Education, Research and Innovation. *Operation guidelines: Integrated sub-district economic and social upgrading project 1 sub-district 1 university (University to Tambon, created the indissoluble country).* Retrieved 15 August 2023 from: https://www.mhesi.go.th/index.php/flagshipproject/2690-u2tambon.html

Phetiomthong, K., Eamsakul, S., & Rojanatrakul, T. (2021). Self-reliant sustainable community building process. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 6*(12), 354 -368. [In Thai].

Pongariya, R., & Tangtrongpairoj, S. (2023). University to Tambon (U2T) and community's OTOP development: Comparative case study in Ban Talay Noi, Thang Kwian Subdistrict and Ban Wong Wa, Wong Wa Subdistrict, Klaeng District, Rayong Province. *Journal of Administration and Social Science Review, 6*(1), 25-38. [In Thai].

Rodboonsong, S., & Nathalang, S. (2018). Community's research process for developing potentials and networks in Khorum Community, Phichai District, Uttaradit. *Governance Journal, 7*(1), 573-600. [In Thai].

Rungsimuntuchat, O., & Posrie, T. (2021). Development of cultural tourism activities with the participation of Khorum Local Community, Uttaradit Province. *Journal of Modern Learning Development, 6*(3), 355-369. [In Thai].

Tanterdtid, D., & Yensumran, S. (2023). Lesson learned on base economy and society driving project after the Covid-19 pandemic with BCG economy in Thailand (U2T for BCG). *NRRU Community Research Journal, 17*(1), 26-39. [In Thai].